

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Кафедра кримінально-правових дисциплін

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Дека́н юридичного факультету
Віталій СЕРЬОГІН
« 29 » серпня 2024 р.

Робоча програма навчальної дисципліни
«ЮРИДИЧНА ПСИХОЛОГІЯ»

рівень вищої освіти	перший (бакалаврський)
галузь знань	08 Право
спеціальність	081 Право
освітня програма	Право
вид дисципліни	виборча
факультет	юридичний

2024/2025 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою юридичного факультету

«28» серпня 2024 року, протокол №1

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: професор кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету ХНУ імені В.Н. Каразіна, доктор юридичних наук, доцент, Шайгуро О. П.

Програму схвалено на засіданні кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету

Протокол №1 від «26» серпня 2024 року

Виконуючий обов'язки завідуючого кафедрою кримінально-правових дисциплін

Гліб Рибалко

Програму погоджено з гарантом освітньої професійної програми Право

Гарант освітньої професійної програми Право

підпис

Дмитро ЛУК'ЯНЕЦЬ

(прізвище та ініціали)

Програму погоджено науково-методичною комісією юридичного факультету

Протокол №1 від «28» серпня 2024 року

Голова науково-методичної комісії юридичного факультету

Ганна ЗУБЕНКО

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Юридична психологія» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців з вищою освітою першого (бакалаврського) рівня за спеціальністю 081 Право, освітня програма Право.

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладення навчальної дисципліни

Метою викладення навчальної дисципліни є формування у студентів високого рівня теоретичних знань та практичних навичок, необхідних для здійснення правотворчої, правозастосовної, правоохоронної і правозахисної діяльності з урахуванням унікальних закономірностей та механізмів психіки людини у сфері регульованих правом суспільних відносин.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни – формування таких інтегральних, загальних та спеціальних (фахових, предметних) компетентностей: здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу (**ЗК-1**); здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях (**ЗК-2**); здатність бути критичним і самокритичним (**ЗК-8**); здатність працювати в команді (**ЗК-9**); здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів) (**ЗК-10**); цінування та повага різноманітності і мультикультурності (**ЗК-14**); повага до честі і гідності людини як найвищої соціальної цінності, розуміння їх правової природи (**СК-3**); здатність до критичного та системного аналізу правових явищ і застосування правової позиції (**СК-13**);

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми, студенти мають досягти таких результатів навчання:

У межах формування компетентності ЗК-1 (здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу) **студенти повинні:**

- **знати:** формально-логічні методи пізнання комплексного процесу розкриття та розслідування будь-якого злочину, систему засобів та методів психологічних прийомів, щодо тактики слідчих (розшукових) дій;
- **вміти:** розглядати окремі психологічні сторони та властивості складових частин злочину, аналізувати слідову картину злочину на основі знань про закономірні зв'язки між елементами механізму вчинення злочину;
- **володіти навичками:** правильного використання методів пізнання у своїй практичній діяльності, здійснювати аналіз слідчої ситуації, письмового й усного представлення наукового та практичного матеріалу та аргументування, тактично та стратегічно будувати алгоритм проведення слідчих дій;

У межах формування компетентності ЗК-2 (здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях) **студенти повинні:**

- **знати:** закономірності, що вивчає юридична психологія та головні напрямки дослідження, методи юридичної психології, їх визначення та класифікацію;
- **вміти:** застосовувати психологічні прийоми та методи в умовах ефективності функціонування правових норм;
- **володіти навичками:** превентивної психології, психологічним принципам злочинної психології, психології розслідування злочинів та оперативно-розшукової діяльності;

У межах формування компетентності ЗК-8 (здатність бути критичним і самокритичним) **студенти повинні:**

- **знати:** офіційні й науково-теоретичні джерела інформації про кримінальне та кримінально-процесуальне право, а також практику його застосування у розслідуванні та розкритті злочинів у сучасних умовах;
- **вміти:** своєчасно виявляти зміни та доповнення до законодавства, появу нових джерел, відстежувати сучасні тенденції щодо застосування правових норм у практиці;

- **володіти навичками:** вивчення законодавства та його новел, коригування власної професійної діяльності та рівня фахових знань з урахуванням змін і доповнень до цього законодавства та новітніх досягнень у теорії психології;

У межах формування компетентності ЗК-9 (здатність працювати в команді) студенти повинні:

- **знати:** особливості формування та прийняття обґрунтованих рішень у команді, принципи побудови оперативно-розшукових підрозділів, ієрархічний розподіл їх повноважень;
- **вміти:** спілкуватися з різним контингентом громадян, реалізовувати соціально-психологічні навички, координувати свою діяльність з різними службами та відомствами;
- **володіти навичками:** взаємодії з громадськістю, ЗМІ при розслідуванні злочинів, використання інформаційно-довідкового забезпечення розкриття і розслідування злочинів.

У межах формування компетентності ЗК-10 (здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів)) студенти повинні:

- **знати:** завдання кримінально-процесуального законодавства, функції, їх співвідношення з визначеними Конституцією України напрямками розбудови держави й розвитку громадянського суспільства, наслідки грубого порушення гарантованих прав і свобод людини й громадянина;
- **вміти:** визначати актуальні напрямки розвитку кримінальної політики держави, обирати найбільш оптимальні кримінально-процесуальні засоби захисту прав і свобод людини і громадянина, інтересів держави й суспільства;
- **володіти навичками:** забезпечення в професійній діяльності неухильного дотримання вимог законності при застосуванні норм кримінального права.

У межах формування компетентності ЗК-14 (цінування та повага різноманітності і мультикультурності) студенти повинні:

- **знати:** методи спілкування в конфліктних ситуаціях, типи темпераментів людей та методи психологічного впливу на них, принципи побудови оперативно-розшукових підрозділів, ієрархічний розподіл їх повноважень;
- **вміти:** реалізовувати соціально-психологічні навички, спілкування з різним контингентом громадян, самостійно планувати робочий час, ставити задачі, координувати свою діяльність з різними службами та відомствами з протидії злочинності;
- **володіти навичками:** реалізації норм кримінально-процесуального права з урахуванням його внутрішньосистемних зв'язків з іншими галузями права, загальновизнаними принципами й нормами міжнародного права, взаємодії з громадськістю, ЗМІ при розслідуванні злочинів, використання інформаційно-довідкового забезпечення розкриття і розслідування злочинів.

У межах формування компетентності СК-3 (повага до честі і гідності людини як найвищої соціальної цінності, розуміння їх правової природи) студенти повинні :

- **знати:** завдання кримінально-процесуального законодавства, функції, їх співвідношення з визначеними Конституцією України напрямками розбудови держави й розвитку громадянського суспільства, наслідки грубого порушення гарантованих прав і свобод людини й громадянина;
- **вміти:** визначати актуальні напрямки розвитку кримінальної політики держави, обирати найбільш оптимальні кримінально-процесуальні засоби захисту прав і свобод людини і громадянина, інтересів держави й суспільства;
- **володіти навичками:** забезпечення в професійній діяльності неухильно дотримання вимог законності при застосуванні норм кримінально-процесуального права.

У межах формування компетентності СК-13 (здатність до критичного та системного аналізу правових явищ і застосування правової позиції) **студенти повинні:**

- **знати:** зміст і нормативну регламентацію інститутів кримінально-процесуального права, зокрема, засади верховенства права та законності, публічності та диспозитивності, поваги до людської гідності та ін.;
- **вміти:** реалізовувати кримінально-процесуальні норми та здійснювати свої професійні та громадські обов'язки відповідно до законодавства України;
- **володіти навичками:** виявлення й усунення причин і результатів помилок при застосуванні норм кримінально-процесуального права у власній діяльності й у діяльності інших осіб.

1.3. Кількість кредитів – 4

1.4. Загальна кількість годин – 120

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
1-й	1-й
Семестр	
1-й	1-й
Лекції	
32	8
Семінарські заняття	
16	4
Самостійна робота	
72	108

1.6. У результаті освоєння навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен демонструвати наступні програмні результати навчання:

ПРН 1. Визначати переконливість аргументів у процесі оцінки заздалегідь невідомих умов та обставин.

ПРН 2. Здійснювати аналіз суспільних процесів у контексті аналізованої проблеми і демонструвати власне бачення шляхів її розв'язання.

ПРН 4. Формулювати власні обґрунтовані судження на основі аналізу відомої проблеми.

ПРН 5. Давати короткий висновок щодо окремих фактичних обставин (даних) з достатньою обґрунтованістю.

ПРН 6. Оцінювати недоліки і переваги аргументів, аналізуючи відому проблему.

ПРН 8. Використовувати різноманітні інформаційні джерела для повного та всебічного встановлення певних обставин.

ПРН 12. Доносити до респондента матеріал з певної проблематики доступно і зрозуміло.

ПРН 17. Працювати і групі, формуючи власний внесок у виконання завдань групи.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ I. ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА

Тема 1. ПРЕДМЕТ І СИСТЕМА ЮРИДИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ. ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ЮРИДИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

Вступна лекція

Психіка людини, яка пов'язана із судочинством і правовою діяльністю, має особливості, характер яких обумовлений необхідністю виконання різноманітних соціальних і правових функцій. Саме ця обставина сприяла формуванню юридичної психології – науки, що

досліджує закономірності психіки людини, які проявляються у сфері суспільних відносин, що регулюються правом. Враховуючи, що виявлення цих закономірностей та їх аналіз дозволяє визначити предмет науки, вивчення зазначеної теми рекомендується почати зі з'ясування процесів, станів і властивостей психіки, що виявляються у людини, яка діє у правовій сфері. При цьому слід зважати на те, що кожна з самостійних галузей юридичної психології (правова, кримінальна, судова і кримінально-виконавча) досліджує групи психічних закономірностей, які складають її предмет. Так, кримінальна психологія вивчає: а) психічні закономірності, що пов'язані з формуванням антисоціальних установок, мотивами вчинення злочинів і протиправних дій; б) психологічні аспекти формування груп правопорушників, роль конкретних обставин і чинників, що сприяють появі цих угруповань; в) форми і засоби профілактичної діяльності тощо. Предметом дослідження судової психології є проблематика, що стосується психологічної характеристики правоохоронної діяльності, пізнавальних процесів, пов'язаних з доказуванням, психологічних основ провадження окремих процесуальних дій. Кримінально-виконавча (пенітенціарна) психологія досліджує психологічну структуру особи, яка відбуває покарання (її адаптацію, ставлення до встановленого режиму, вироку та ін.), психологічну сторону формування мікрогруп засуджених, методи впливу на них та їх найбільш оптимальну взаємодію тощо. Щодо питання про місце і роль юридичної психології у системі наук, варто простежити її взаємозв'язок із загальною психологією і юриспруденцією, зокрема, з такими галузями, як кримінальне і цивільне право, кримінальний і цивільний процеси, криминологія і криміналістика. При розгляді інтегративної функції наук особливу увагу слід звернути на роль так званих аксіоматичних положень, тобто знань, що складають фундамент однієї науки і перенесені в іншу в незмінному вигляді. Вивчаючи методологічні основи юридичної психології, важливо пам'ятати, що дослідження науки базуються на використанні законів і категорій матеріалістичної діалектики, досягнень фізіології вищої нервової діяльності, правових вимог, розпоряджень, заборон (наприклад, заборона на одержання показань шляхом застосування насильства або погроз). Для з'ясування системи юридичної психології необхідно враховувати подвійний характер даної науки, обумовлений її тенденціями і тягінням, з одного боку, до загальної психології, а з іншого – до юриспруденції. Такий стан юридичної психології викликає відомі труднощі щодо формування її системи, яка підпорядкована усім формам і видам правової діяльності й відображає логіку здійснення наукових досліджень у даній галузі знань. Тому в системі юридичної психології виділяють загальну й особливу частини, що мають окремі розділи і напрямки із самостійною сферою дослідження. І тут слід зважати на те, що система юридичної психології як науки не збігається з навчальним курсом, який, з одного боку, охоплює лише основні питання юридичної психології, а з іншого – включає розділи з загальної психології.

Тема 2. МЕТОДИ ЮРИДИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

Інформаційна лекція

Методи як своєрідний інструментарій здійснення дослідження визначають розвиток науки і характер одержуваних нею результатів. Щодо юридичної психології, то поряд із загальним – діалектичним методом пізнання виділяють систему окремих методів, яка включає, по-перше, методи, перенесені із загальної психології (наприклад, методи вивчення особистості і впливу на неї); по-друге, методи, які сприяють пізнанню тільки в юридичній психології і складаються згідно з її завданнями або трансформуються з методів загальної психології у відповідності до мети юридичної психології. У зв'язку з цим рекомендується усвідомити такі окремі методи, як спостереження, бесіда, інтерв'ювання, анкетування, тестування, природний і лабораторний експеримент, аналіз незалежних характеристик, біографічний метод.

Тема 3. ПСИХОЛОГІЯ ОСОБИСТОСТІ ТА ДІЯЛЬНОСТІ. ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАКОНОМІРНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ

Тематична лекція

У даній темі необхідно розглянути такі питання: поняття особистості та її суспільноісторична обумовленість, спрямованість особистості – потреби, інтереси, настанови, світогляд, моральні переконання та ціннісні орієнтації. Поняття та структура діяльності – зовнішні та внутрішні компоненти. Дія як елемент діяльності, поняття простих та складних дій, їх види. Розвиток людської діяльності – вміння, навички і звички. Особливу увагу рекомендується звернути на вивчення закономірностей та умов успішного формування навичок.

Т е м а 4. ОСОБА І СТРУКТУРА ЇЇ ПСИХІЧНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ – ТЕМПЕРАМЕНТ, ХАРАКТЕР, ЗДІБНОСТІ

Тематична лекція

Першим із складових елементів структури психічних властивостей людини є темперамент (пропорція, співвідношення), тобто сукупність властивостей, що характеризують динаміку (швидкість) протікання психічних процесів та поведінки людини. Вивчаючи матеріал про темперамент, потрібно усвідомити природну основу різних типів темпераментів – типологічні властивості вищої нервової діяльності (вчення І.П. Павлова про типи вищої нервової діяльності), взаємозв'язок мотивів поведінки і темпераменту, а також розглянути індивідуальні ознаки і властивості кожного типу темпераменту. Характер є другим елементом у структурі психічних властивостей особистості. Характер – це система стійких відношень особистості (до оточуючого світу, предметів, здійснюваної діяльності, інших людей, самої себе), що виявляються в типі її поведінки і пов'язані зі спрямованістю особистості. При підготовці даного питання необхідно розглянути вольові, емоційні та інтелектуальні риси характеру. Складовим елементом структури психічних властивостей особистості є також здібності, тобто психологічні можливості людини, своєрідна придатність до виконання тієї або іншої діяльності. При цьому важливо усвідомити взаємозв'язок здібностей і задатків (уроджених анатомо-фізіологічних і психічних особливостей), здібностей і схильностей, а також звернути увагу на формування здібностей у процесі діяльності, на різноманітність їхніх рівнів і видів (обдарованість, талант, геніальність).

Т е м а 5. ЕМОЦІЙНО-ВОЛЬОВІ ПРОЦЕСИ ТА СТАНИ

Тематична лекція

Вивчення зазначеної теми необхідно розпочинати із з'ясування поняття волі як свідомої саморегуляції суб'єктом своєї діяльності й поведінки. При цьому особливу увагу рекомендується звернути на структуру складної вольової дії, тому що складний вольовий акт проходить декілька етапів: 1) усвідомлення і постановка мети, де істотну роль відіграють потреби і прагнення людини; 2) вибір засобів досягнення поставленої мети, для якого характерним є “боротьба” мотивів, тобто протиборство особистісних позицій людини; 3) прийняття рішення – визначення лінії поведінки в ситуації невизначеності, а також вибір дій, що за даних умов можуть призвести до бажаного результату; 4) виконання дії та оцінка її результатів. Самостійними об'єктами вивчення в даній темі є вольові психічні стани (ініціативність, цілеспрямованість, упевненість, рішучість, наполегливість та ін.). Розглядаючи емоційний аспект регулювання діяльності, студенти мають насамперед усвідомити загальне поняття емоцій і почуттів, критерії їхньої відмінності, а також роль емоцій у регулюванні поведінки людини, їхню класифікацію. Необхідно засвоїти зміст понять: емоційний тон відчуттів, емоційний відгук, звернути увагу на особливості окремих видів емоцій (настрій, переляк, стрес, фрустрація, афект), а також вищих почуттів, які підрозділяються на: а) праксичні (страх, радість, тривога, розчарування тощо); б) інтелектуалістичні (цікавість, допитливість, подив та ін.); в) моральні (чесність, сумлінність, доброта, чуйність, дисциплінованість та ін.); г) естетичні. Варто усвідомити особливості діяльності і поведінки людини в конфліктних емоційних станах (стрес, фрустрація, афект), а також їхнє юридичне значення і вплив на пізнавальні та регулятивні процеси людини. Необхідно розглянути стадії виникнення і протікання конфліктних емоційних станів, форми їх зовнішнього прояву, вміння

розмежувати фізіологічний афект від патологічного, дійсний фізіологічний афект від симульованого.

Тема 6. ПСИХОЛОГІЯ ЮРИДИЧНОЇ ПРАЦІ. КОРОТКІ ЮРИДИЧНІ ПРОФЕСІОГРАМИ

Тематична лекція

Психологія юридичної праці досліджує психічні закономірності правозастосовчої діяльності і розробляє психологічні основи: професіограм юридичних професій; індивідуального стилю й майстерності; виховання професійних вмінь та навичок; підбору і розстановки кадрів; здійснення керівництва правоохоронною діяльністю та професійної орієнтації тощо. Особливої уваги заслуговують професіограми як комплексне відображення головних рис юридичної праці, а також якостей осіб, що її виконують. Йдеться насамперед про короткі професіограми слідчого, судді, прокурора, адвоката, оперативного працівника, нотаріуса. При цьому необхідно з'ясувати структуру професіограм, до складу яких входять такі елементи: пізнавальний (пошуково-пізнавальний), конструктивний, комунікативний, посвідчувальний, організаційний (організаційно-управлінський), соціальний (соціально-виховний).

Розділ II ОСОБЛИВА ЧАСТИНА

Тема 7. ПСИХОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Інформаційна лекція

При дослідженні психологічної характеристики процесуальної діяльності необхідно враховувати специфіку, яка обумовлена її пізнавальними цілями. Процесуальна діяльність має особливості, що відрізняють її від тих видів діяльності, у яких пізнавальна ціль відсутня або подана в згорнутому вигляді, підпорядкованому іншим цілям. До психологічних характеристик процесуальної діяльності належать такі, як: – правова регламентація – суворе регулювання процесуальної діяльності, зведене в норму закону, а отже, обов'язкове для виконання. Вивчаючи дане питання, слід розглянути співвідношення і взаємозв'язок правової регламентації і наукової організації праці, правової регламентації і свободи дій судово-слідчих працівників; – наявність владних повноважень – володіння владою і можливістю розпоряджатися нею. Психологічний стан особи, що володіє владою, обумовлюється насамперед високим ступенем відповідальності, пов'язаної з його повноваженнями і їхнім застосуванням у кожному конкретному випадку. Особливо варто звернути увагу на такі похідні від владних повноважень психологічні прояви, як напруженість (стрес), а також перевищення, зловживання владою або страх її застосування; – дефіцит часу – суворий тимчасовий режим як загальних термінів кримінального провадження, так і термінів, пов'язаних із процесуальним спрямуванням його матеріалів. Дефіцит часу обумовлений низкою об'єктивних і суб'єктивних чинників. При вивченні даного питання необхідно усвідомити ці чинники; – комунікабельність – здатність особи спілкуватися із широким за своїм діапазоном соціальним середовищем. Основну увагу при вивченні цього питання необхідно зосередити на багатосторонності та виключній значущості комунікабельності слідчого і судді. Вивчення даної теми завершується розглядом питань, пов'язаних із різноманіттям розумових завдань, що вирішуються слідчим (суддею), протидією зацікавлених осіб, фаховими якостями осіб, що здійснюють кримінальне провадження, а також із професійною деформацією та шляхами її подолання.

Тема 8. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОКАЗУВАННЯ, ПЛАНУВАННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Тематична лекція

Досудове розслідування, як і судовий розгляд, за своєю сутністю є пізнавальним процесом. Пізнання засновано на виявленні зв'язків і співвідношень між окремими фактами. При цьому пізнання, проваджуване слідчим або суддею, здійснюється у формі доказування. Вивчаючи дану тему, необхідно зрозуміти сутність мислення, його визначення і загальні закономірності; розумові операції; форми мислення, етапи процесу мислення при вирішенні слідчих і судових

завдань; види й індивідуальні особливості мислення (якості розуму). Слід засвоїти питання, що пов'язані із сутністю мислення, його визначенням і загальними закономірностями. Пізнаючи світ, людина узагальнює результати чуттєвого досвіду, відбиває загальні властивості речей. Для пізнання навколишнього світу недостатньо лише помітити зв'язки між явищами, необхідно встановити, що ці зв'язки є загальними властивостями речей. На цій узагальненій основі людина вирішує конкретні пізнавальні завдання. Таким чином, мислення – це опосередковане і узагальнене відображення істотних, закономірних взаємозв'язків дійсності, узагальнена орієнтація в конкретних ситуаціях. Мислення здійснюється відповідно до загальних закономірностей поза залежністю від конкретного предметного його застосування. Водночас розумова пізнавальна діяльність слідчого і судді має специфіку, яка обумовлена: а) предметом пізнання; б) різноманіттям завдань, що розв'язуються у проблемних ситуаціях розслідування або судового розгляду; в) різноманітністю видів мислення (евристичне, дискурсивне, рефлексивне, інтуїтивне), що використовуються для досягнення цілей пізнання; г) обстановкою (середовищем), у якому здійснюється вирішення розумових завдань (протиборство зацікавлених осіб, дефіцит часу). При цьому необхідно враховувати, що всі завдання поділяються на два великих класи – алгоритмічні (розв'язуються по заздалегідь відомим правилам) і творчі (засоби їхнього вирішення заздалегідь не відомі). Слідчі завдання, як правило, творчі. Особливе значення в евристичному (творчому) мисленні займає моделювання як засіб відтворення тих або інших обставин, що сприяють пізнанню. Студентам необхідно засвоїти: поняття моделювання; роль моделей у пізнанні події злочину; класифікацію моделей (ідеальні і реальні, прості і складні, статичні і динамічні). Вивчаючи питання про інтуїтивне мислення, потрібно враховувати, що: – об'єктивна істина в судочинстві може бути досягнута тільки в результаті раціонального пізнання; – слідча інтуїція, як швидкий, неусвідомлений шлях вирішення завдань при недостатності вихідних даних, може використовуватися лише для вибору напрямку доказового процесу; – слідча інтуїція належить до евристичного, а не доказового процесу і її умовиводи мають імовірний характер; – інтуїтивне знання в процесі доказування має бути перетворене в логічно і фактично обґрунтоване, достовірне знання. До психологічних основ доказування також слід віднести внутрішнє переконання як необхідний елемент оцінки доказів. Категорія “внутрішнє переконання” за своєю суттю виражає особисту впевненість у відповідності суб'єктивної оцінки індивіда об'єктивним існуючим обставинам або фактам. Для внутрішнього переконання характерні свобода й обґрунтованість, його формування проходить декілька етапів і підвладне впливу конформності, тобто здатності людини змінювати свою поведінку під впливом інших людей таким чином, щоб вона відповідала принципам та поглядам навколишніх. Розглядаючи питання про психологію планування судово-слідчої діяльності як розумового процесу, сполученого з вибором найбільш оптимальних шляхів пізнання, слід враховувати, що воно здійснюється в декілька умовно виділених етапів: 1) орієнтовне; 2) організаційне; 3) планування виконання; 4) допланування. При вивченні психології організації судово-слідчої діяльності потрібно усвідомити, що в основу цієї організації покладено вирішення як ідеальних розумових завдань (слідчих і судових версій), так і реальних, до яких можна віднести завдання щодо: визначення джерел інформації; організації процесуальних і оперативно-розшукових дій; координації діяльності; економії процесуальних засобів і визначення термінів діяльності; організації профілактичних заходів.

Тема 9. ПСИХОЛОГІЯ ДОПИТУ: СТАДІЇ ФОРМУВАННЯ ПОКАЗАНЬ

Тематична лекція

Допит належить до найбільш складних, багатопланових слідчих і судових дій, має особливості процесуального, криміналістичного, організаційного, психологічного й етичного характеру. Тому особливе місце в даній темі відводиться питанням щодо стадій формування показань, а саме: сприйняття, запам'ятовування і відтворення. Кожна стадія, як складовий елемент пізнавальної діяльності людини, включає низку положень, які рекомендується розглянути самостійно. Так, при вивченні першої стадії формування показань – сприйняття – необхідно

засвоїти такі питання: а) поняття сприйняття і його відмінність від відчуття; б) органи чуття та їх функціональне значення; в) сутність сприйняття і його загальні закономірності; г) суб'єктивні й об'єктивні чинники, що впливають на сприйняття, при цьому насамперед виділяються стан органів чуття, емоційний стан сприймаючої особи, особистий інтерес до сприйманих фактів, спрямованість уваги та ін. Вивчаючи другу стадію формування показань – запам'ятовування, необхідно усвідомити: а) поняття пам'яті та її нейрофізіологічну основу; б) форми, процеси і типи пам'яті; в) закономірності формування та структуру мимовільного запам'ятовування; г) асоціативні зв'язки і їхні види; д) явища амнезії і ремінісценції. Розглядаючи питання, що стосуються третьої стадії формування показань – відтворення, рекомендується звернути увагу на класифікацію одержуваної в ході допиту інформації (на доказову, тактичну, змістовну, мімічну, конклюдентну, паралінгвістичну), а також суб'єктивні й об'єктивні чинники, що впливають на процес відтворення інформації на допиті.

Тема 10. ПСИХОЛОГІЯ ДОПИТУ: ПСИХОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОПИТУ ПІДОЗРЮВАНИХ, ОБВИНУВАЧЕНИХ

Тематична лекція

До числа чинників, що істотно впливають на проведення допиту підозрюваних, обвинувачених, слід віднести встановлення психологічного контакту з допитуваним. При цьому варто враховувати специфіку атмосфери спілкування суб'єктів допиту (процесуальний режим, протилежні інтереси тощо), а також функціональне значення встановлення психологічного контакту для організації допиту. Необхідно вивчити етапи і прийоми встановлення психологічного контакту, при якому пріоритетне місце належить питанням мотивації поведінки допитуваної особи (дія захисної домінанти, страху, стресу та ін.). Не менш важливими є питання формування неправдивих показань і прийоми їх викриття, а саме: 1) активне ведення допиту, що може спричинити обмовку допитуваної особи і прояв її винної обізнаності (неправда не лишає глибоких слідів у пам'яті, тому що виникає на базі вимислу, витиснення правди); 2) постановка деталізуючих, уточнюючих і контрольних запитань як засобу викриття необгрунтованого посилення на алібі (можливість помилкових показань, що стосуються окремих деталей, дещо вища, ніж можливість помилкових показань, що характеризують подію в цілому); 3) пред'явлення доказів за їхньою наростаючою силою (усвідомлення провини відбувається поступово, винний спочатку зізнається у вчиненні менш тяжких злочинних діянь); 4) постановка і варіювання розумових завдань (у даному прийомі використовуються рефлексивне мислення і управління); 5) використання незнання допитуваними меж поінформованості слідчого. На завершення необхідно зупинитися на розгляді складного і дискусійного питання про критерії правомірності та припустимості психологічного впливу. Рекомендується проаналізувати різні точки зору, існуючі в криміналістичній і психологічній літературі, зокрема, позиції таких вчених, як Л.М. Карнеєва, В.О. Коновалова, І.Ф. Пантелєєв, А.Р. Ратінов, М.О. Селіванов, зосередивши увагу на розмежуванні понять “психічне насильство” і “психологічний вплив”.

Тема 11. ПСИХОЛОГІЯ ДОПИТУ: ПСИХОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОПИТУ ПОТЕРПІЛИХ ТА НЕПОВНОЛІТНІХ. ОДНОЧАСНИЙ ДОПИТ ДЕКІЛЬКОХ ОСІБ

Тематична лекція

Розглядаючи психологічні основи допиту потерпілих, у першу чергу потрібно враховувати психологічний стан особи (страх, стрес, афект, фрустрацію), у якому вона перебувала в момент вчинення злочину, а також особисту зацікавленість і наявність в її поведінці елементів віктимності. Питання психології допиту неповнолітніх необхідно вивчати з урахуванням індивідуальнотипологічних особливостей особистості залежно від вікових категорій, підвищеного рівня сугестивності і конформності неповнолітніх, схильності до фантазування, гіперболізації при інтерпретації сприйнятого. Одночасний допит декількох (двох і більше) осіб становить складну систему психологічних зв'язків. Такий вид допиту характеризується наступними особливостями: – розширеним складом учасників спілкування; – ускладненим

інформаційним обміном; – зниженням рівня прогнозу; – здійсненням розумової діяльності в умовах раптовості, мінливості, варіативності; – підвищеним ступенем тактичного ризику, тобто можливістю негативних, шкідливих наслідків для слідства. Тактичний ризик при одночасному допиті декількох осіб найбільш гостро виявляється в тому, що існує небезпека непоміченої домовленості між допитуваними особами. Тому особливу увагу тут варто приділити вивченню питань, що виключають можливість неконтрольованого спілкування допитуваних (закономірності визначення черговості допиту осіб і закономірності формулювання питань допитуваним).

Тема 12. ПСИХОЛОГІЯ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ

Тематична лекція

Приступаючи до розгляду теми “Психологія огляду місця події”, необхідно зважати на те, що огляд – це слідча дія, яка має яскраво виражений пошуково-пізнавальний характер, а через це потребує врахування специфіки здійснення цієї діяльності, що складається з декількох етапів, а саме: 1) сприйняття обстановки місця події, де насамперед виявляються досвід і криміналістична спостережливність слідчого; 2) уявний, а іноді і реальний аналіз виявлених слідів і речових доказів з метою встановлення їхнього місцезнаходження, індивідуальних ознак тощо; 3) встановлення причинного зв'язку виявлених об'єктів з подією злочину; 4) створення уявної моделі події, що трапилась, при цьому рекомендується більш детально зупинитися на вивченні поняття “спливаючий силует”, запропонованого В.І. Поповим; 5) прогнозування слідчої і судової перспективи виявлених об'єктів.

Тема 13. ПСИХОЛОГІЯ ПРЕД'ЯВЛЕННЯ ДЛЯ ВПІЗНАННЯ

Тематична лекція

При вивченні зазначеної теми необхідно усвідомити, що упізнання складається з формувального та ідентифікаційного процесів. Формувальний процес включає сприйняття зовнішності людини або ознак якогось предмета і повідомлення відомостей про раніше сприйняті об'єкти на допиті, що передують упізнанню. Ідентифікаційний – припускає узнавання сприйнятих раніше об'єктів у числі пред'явлених для упізнання. Сприйняття є основним елементом формувального процесу. У цьому зв'язку необхідно усвідомити сутність різноманітних форм сприйняття (аналітичне, синтетичне, змішане), класифікацію ознак сприйманих об'єктів на достатні й необхідні. При розгляді другої стадії формувального процесу – повідомлення відомостей про сприйнятий раніше об'єкт – потрібно враховувати, що описати раніше побачену людину (предмет) значно складніше, ніж їх упізнати. Ось чому необхідно звернути увагу на рекомендації, які спрямовані на актуалізацію в процесі допиту раніше сприйнятої і відображеної інформації про прикмети зовнішності людини або ознаки предмета (наприклад, використання різноманітних фотороботів). Специфіка ідентифікаційного процесу полягає у тому, що упізнання має суб'єктивний характер і здійснюється в прихованій формі, утруднюючи тим самим контроль за ходом його виконання. Суб'єктом упізнання в усіх випадках виступає особа, що порівнює сприйнятий раніше об'єкт із зовнішністю (прикметами) запропонованих для упізнання. Інші ж особи, у тому числі й слідчий, який організує цей акт, можуть здійснювати тільки оціночні функції правильності проведеного упізнання. Причому оцінка результатів упізнання для потерпілого або свідка являє собою безпосередній висновок, тоді як для осіб, що провадять дану дію (слідчий, суддя), він є опосередкованим. Водночас оцінка результатів упізнання, здійснювана слідчим або суддею, більш різнобічна і включає два аспекти: а) внутрішній – оцінка самого процесу узнавання (впевненість або непевність особи, що упізнає, категоричність або вірогідність її висновків, тривалість порівняння пред'явлених для упізнання об'єктів тощо); б) зовнішній – оцінка результатів упізнання щодо всього комплексу зібраних доказів.

Тема 14. ПСИХОЛОГІЯ ОБШУКУ

Тематична лекція

Стосовно обшукуваного обшук має примусовий характер і, як правило, проходить в конфліктній ситуації; діяльності слідчого в процесі його проведення властивий проблемний, пізнавально-пошуковий характер. Тому дану тему необхідно вивчати в двох напрямках: 1) усвідомлення психологічних закономірностей, що складають основу приховування тих або інших об'єктів; 2) засвоєння тактичних прийомів, спрямованих на виявлення об'єктів пошуку. Психологічні закономірності приховування проявляються у комплексі розумових конструкцій, що покладені в основу дій особи, яка ховає об'єкти. Для того щоб знайти приховану річ, необхідно проникнути в психологію особи, що її ховала. У загальному комплексі завдань, які вирішує особа, що ховає, головна роль належить завданням по створенню суб'єктивної недоступності речі для особи, яка проводить обшук. Реалізація даного завдання здійснюється за допомогою обрання місця приховування, його маскуванню, вибору лінії поведінки, яка передус обшуку і супроводжує його. При цьому слід знати: – закономірності обрання місця приховування; – види та форми маскуванню (пасивна або активна); – характер прояву довільних і мимовільних реакцій обшукуваного і можливості їх використання; – прийоми рефлексивного мислення та управління. Розглядаючи психологічні основи виявлення прихованого, треба враховувати, що воно включає три етапи: 1) інформаційний – збір відомостей про особу, що обшукується, місце обшуку і предмет пошуку; 2) інтелектуальний – оцінка зібраної інформації, визначення можливих місць приховування об'єкта пошуку; 3) пошуковий – висунення пошукових версій на базі рефлексивного мислення і управління, а також проведення комплексу пошукових дій, спрямованих на перевірку висунутих версій. На етапі виявлення особливе значення мають такі особистісні якості слідчого, як цілеспрямованість, витримка, спостережливість, пильність тощо.

Тема 15. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСНОВИ СЛІДЧОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ

Тематична лекція

До психологічної характеристики слідчого експерименту варто віднести обстановку і умови його проведення, а також можливість відтворення емоційного стану особи в процесі провадження експерименту. При розгляді цих сторін слідчого експерименту необхідно звернути увагу на викладені в криміналістичній літературі пропозиції щодо моделювання обстановки й умов експерименту, експериментальних дій; суб'єктивного стану особи, що бере участь в експерименті. Моделювання обстановки й умов має характер істотного наближення, що дозволяє створювати об'єктивно необхідні умови для здійснення експерименту. Дане завдання можна вирішити за допомогою реконструкції та макетування. Моделювання експериментальних дій припускає багатократність їх повторення і здійснення в різноманітних умовах. Розглядаючи питання моделювання суб'єктивних чинників, доцільно керуватися тим, що відтворити в експерименті психологічний стан особи, рівнозначний або подібний тому, що був у момент вчинення злочину, неможливо. Водночас створюються відомі передумови для формування подібного психологічного стану. Йдеться, насамперед, про вплив на особу обстановки експерименту і характеру експериментальних дій. Важливе місце при цьому приділяється повідомленню особи, що бере участь в експерименті, забезпеченню психологічної готовності особи до виконання експериментальних дій, створенню обстановки, що виключає елемент очікування. Заслужують на увагу і питання про оціночну діяльність слідчого у визначенні доказової цінності позитивних і негативних результатів експерименту.

Тема 16. СУДОВО-ПСИХОЛОГІЧНА ЕКСПЕРТИЗА

Інформаційна лекція

Щодо судово-психологічної експертизи, то ця тема включає такі головні питання: – значимість даного виду експертизи як джерела доказування; – підстави для призначення і компетенція судово-психологічної експертизи; – організація і проведення судово-психологічної експертизи. У теоретичному і практичному аспектах найбільш важливо з'ясувати питання, що входять до компетенції судово-психологічної експертизи. При цьому потрібно пам'ятати, що предмет дослідження судово-психологічної експертизи досить

різноманітний і багато в чому обумовлений конкретними обставинами розслідування і судового розгляду. Проте, незважаючи на широке коло питань, що відносять до компетенції судово-психологічної експертизи, можна виділити такі, що найчастіше зустрічаються: а) здатність свідків, потерпілих, підозрюваних, обвинувачуваних (з урахуванням їх індивідуально-психологічних і вікових особливостей, стану розумового розвитку) правильно сприймати обставини, що мають значення для розслідування злочину, і давати стосовно них правильні показання; б) здатність потерпілих від статевих злочинів правильно сприймати характер і значення дій, які вчиняються щодо них; в) здатність неповнолітніх обвинувачуваних, що страждають розумовою відсталістю, не пов'язаною з психічними захворюваннями, цілком усвідомлювати значення своїх дій і керувати ними; г) наявність або відсутність у суб'єкта в момент вчинення протиправних дій фізіологічного афекту; д) можливість виникнення різноманітних психічних явищ, що перешкоджають нормальному здійсненню фахових функцій (в авіації, на автомобільному чи залізничному транспорті, у роботі оператора АСУ на виробництві); е) наявність або відсутність в особі в період, який передував смерті, психічного стану, що привів до самогубства. При вивченні даної теми необхідно звернути увагу на підстави призначення судово-психологічної експертизи. 1. Особливості поведінки особи до, у момент і після вчинення злочину, а також на досудовому і судовому слідстві (віктимність, наявність ознак фізіологічного афекту, агресивність або надмірна млявість, замкнутість, порушення таких психічних процесів, як сприйняття, уява, увага, запам'ятовування, відтворення, мислення). 2. Відомості щодо перенесених або наявних психічних або соматичних захворювань (особливо інфекційних). 3. Відомості стосовно специфіки виховання та оточення особи (особливо неповнолітньої). 4. Відомості про обставини і умови вчинення злочину (незвичайність, вигадливість мотивації поведінки підозрюваного, свідка, потерпілого; різка відмінність поведінки зазначених осіб від властивої відповідній віковій і статевій групі; ненадання опору при звалтуванні; дорожня обстановка при ДТП та ін.). Вивчаючи організацію і проведення судово-психологічної експертизи, рекомендується розглянути такі питання, як: – процесуальна регламентація проведення даного виду експертизи; – організаційний порядок призначення експертизи (матеріали для експертного дослідження; предмет і суб'єкти дослідження, експертні заклади). При цьому треба враховувати специфіку призначення комплексних психолого-психіатричних, психолого-технічних, психологолінгвістичних експертиз.

Тема 17. ПСИХОЛОГІЯ СУДОВОГО ПРОЦЕСУ. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСНОВИ СУДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Тематична лекція

Вивчення теми потрібно починати з аналізу психології учасників судового слідства, виховного впливу судового процесу і вироку суду на обвинуваченого та інших осіб. Окремо досліджуються питання щодо психологічної структури судової діяльності і таких її елементів, як пізнавальної, конструктивної, виховної. При цьому необхідно пам'ятати, що специфіка пізнавальної діяльності у суді полягає в опосередкованості пізнання фактів, оперуванні максимально сконцентрованим обсягом інформації, самостійності визначення порядку сприйняття інформації. Студентам також слід звернути увагу на вивчення питань щодо формування внутрішнього переконання у суддів (етапи, чинники-детермінанти) та судових помилок.

Тема 18. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСНОВИ СУДОВОГО СЛІДСТВА. ПСИХОЛОГІЯ СУДОВИХ ДІЙ

Тематична лекція

Психологічна характеристика судового слідства включає в себе насамперед такі елементи, як стадійність, колегіальність, змагальність. Не менше значення мають питання щодо психології судових дебатів, а також проблеми психологічного бар'єра між учасниками діалогу та засобів його подолання (роль рефлексивного мислення та управління). Студентам також необхідно

Тема 1. Предмет і система юридичної психології. Історія розвитку юридичної психології	6	1	1			4	6,5		0,5			6
Тема 2. Методи юридичної психології	6	1	1			4	6					6
Тема 3. Психологія особистості та діяльності. Психологічні закономірності діяльності людини	7	2	1			4	6					6
Тема 4. Особа і структура її психічних властивостей – темперамент, характер, здібності	5,5	1	0,5			4	6					6
Тема 5. Емоційно-вольові процеси та стани	5,5	1	0,5			4	6					6
Тема 6. Психологія юридичної праці. Короткі юридичні професіограми	1	1										
Усього годин за Розділом 1.	31	7	4			20	30,5		0,5			30

Тема 7. Психологічна характеристик а процесуальної діяльності	6	2	1			4	6,5		0,5			6
Тема 8. Психологічні основи доказування, планування та організації процесуальної діяльності	6	1	1			4	6					6
Тема 9. Психологія допиту: стадії формування показань	6,5	2	0,5			4	6,5	0,5				6
Тема 10. Психологія допиту: психологічні основи допиту підозрюваних, обвинувачених	6,5	2	0,5			4	6,5	0,5				6
Тема 11. Психологія допиту: психологічні основи допиту потерпілих та неповнолітніх. Одночасний допит декількох осіб	6	1	1			4	6					6
Тема 12. Психологія огляду місця події	2	2										
Тема 13. Психологія	6	1	1			4	6					6

пред'явлення для впізнання												
Тема 14. Психологія обшуку	7	2	1			4	6,5		0,5			6
Тема 15. Психологічні основи слідчого експерименту	7	2	1			4	6					6
Тема 16. Судово- психологічна експертиза	7	2	1			4	6,5		0,5			6
Тема 17. Психологія судового процесу. Психологічні основи судової діяльності	7	2	1			4	6					6
Тема 18. Психологічні основи судового слідства. Психологія судових дій	3	2	1				6,5		0,5			6
Тема 19. Кримінальна психологія. Особа злочинця. Класифікація злочинних типів. Психологія організованої злочинності	8	2	2			4	6,5		0,5			6
Тема 20. Кримінально- виконавча	7	2	1			4	6					6

(пенітенціарна)) психологія												
Усього годин за Розділом 2	89	25	12			52	89,5	8	3,5			78
Усього годин	120	32	16			72	120	8	4			108

4. Теми семінарських занять для студентів денної форми навчання

№ З/П	Назва теми	Кількість годин
Розділ 1		
1.1	Предмет і система юридичної психології. Історія юридичної психології	1
1.2	Методи юридичної психології	1
1.3	Психологія особистості та діяльності. Психологічні закономірності діяльності людини	1
1.4	Особа і структура її психічних властивостей – темперамент, характер, здібності	0,5
1.5	Емоційно-вольові процеси та стани	0,5
Розділ 2		
2.1	Психологічна характеристика процесуальної діяльності	1
2.2	Психологічні основи доказування, планування та організації процесуальної діяльності	1
2.3	Психологія допиту: стадії формування показань	0,5
2.4	Психологія допиту: психологічні основи допиту підозрюваних, обвинувачених	0,5
2.5	Психологія допиту: психологічні основи допиту потерпілих та неповнолітніх. Одночасний допит декількох осіб	1
2.6	Психологія пред'явлення для впізнання	1
2.7	Психологія обшуку	1
2.8	Психологічні основи слідчого експерименту	1
2.9	Судово-психологічна експертиза	1
2.10	Психологія судового процесу. Психологічні основи судової діяльності	1
2.11	Психологічні основи судового слідства. Психологія судових дій	1
2.12	Кримінальна психологія. Особа злочинця. Класифікація злочинних типів. Психологія організованої злочинності.	2
2.13	Кримінально-виконавча (пенітенціарна) психологія	1
Разом		16

4.1 Теми семінарських занять для студентів заочної форми навчання

№	Назва теми	Кількість годин
---	------------	-----------------

З/П		
Розділ 1		
1.1	Предмет і система юридичної психології. Історія юридичної психології	0,5
1.2	Методи юридичної психології	-
1.3	Психологія особистості та діяльності. Психологічні закономірності діяльності людини	-
1.4	Особа і структура її психічних властивостей – темперамент, характер, здібності	-
1.5	Емоційно-вольові процеси та стани	-
Розділ 2		
2.1	Психологічна характеристика процесуальної діяльності	0,5
2.2	Психологічні основи доказування, планування та організації процесуальної діяльності	-
2.3	Психологія допиту: стадії формування показань	0,5
2.4	Психологія допиту: психологічні основи допиту підозрюваних, обвинувачених	0,5
2.5	Психологія допиту: психологічні основи допиту потерпілих та неповнолітніх. Одночасний допит декількох осіб	-
2.6	Психологія пред'явлення для впізнання	-
2.7	Психологія обшуку	0,5
2.8	Психологічні основи слідчого експерименту	-
2.9	Судово-психологічна експертиза	0,5
2.10	Психологія судового процесу. Психологічні основи судової діяльності	-
2.11	Психологічні основи судового слідства. Психологія судових дій	0,5
2.12	Кримінальна психологія. Особа злочинця. Класифікація злочинних типів. Психологія організованої злочинності.	0,5
2.13	Кримінально-виконавча (пенітенціарна) психологія	-
Разом		4

5. Завдання для самостійної роботи

Денна форма навчання

№ З/П	Назва теми	Кількість годин
Розділ 1		
1.1	Предмет і система юридичної психології. Історія юридичної психології	4
1.2	Методи юридичної психології	4
1.3	Психологія особистості та діяльності. Психологічні закономірності діяльності людини	4
1.4	Особа і структура її психічних властивостей – темперамент, характер, здібності	4
1.5	Емоційно-вольові процеси та стани	4
Розділ 2		
2.1	Психологічна характеристика процесуальної діяльності	4
2.2	Психологічні основи доказування, планування та	4

	організації процесуальної діяльності	
2.3	Психологія допиту: стадії формування показань	4
2.4	Психологія допиту: психологічні основи допиту підозрюваних, обвинувачених	4
2.5	Психологія допиту: психологічні основи допиту потерпілих та неповнолітніх. Одночасний допит декількох осіб	4
2.6	Психологія пред'явлення для впізнання	4
2.7	Психологія обшуку	4
2.8	Психологічні основи слідчого експерименту	4
2.9	Судово-психологічна експертиза	4
2.10	Психологія судового процесу. Психологічні основи судової діяльності	4
2.11	Психологічні основи судового слідства. Психологія судових дій	4
2.12	Кримінальна психологія. Особа злочинця. Класифікація злочинних типів. Психологія організованої злочинності.	4
2.13	Кримінально-виконавча (пенітенціарна) психологія	4
	Разом	72

Заочна форма навчання

№ з/П	Назва теми	Кількість годин
Розділ 1		
1.1	Предмет і система юридичної психології. Історія юридичної психології	6
1.2	Методи юридичної психології	6
1.3	Психологія особистості та діяльності. Психологічні закономірності діяльності людини	6
1.4	Особа і структура її психічних властивостей – темперамент, характер, здібності	6
1.5	Емоційно-вольові процеси та стани	6
Розділ 2		
2.1	Психологічна характеристика процесуальної діяльності	6
2.2	Психологічні основи доказування, планування та організації процесуальної діяльності	6
2.3	Психологія допиту: стадії формування показань	6
2.4	Психологія допиту: психологічні основи допиту підозрюваних, обвинувачених	6
2.5	Психологія допиту: психологічні основи допиту потерпілих та неповнолітніх. Одночасний допит декількох осіб	6
2.6	Психологія пред'явлення для впізнання	6
2.7	Психологія обшуку	6
2.8	Психологічні основи слідчого експерименту	6
2.9	Судово-психологічна експертиза	6
2.10	Психологія судового процесу. Психологічні основи судової діяльності	6
2.11	Психологічні основи судового слідства. Психологія	6

	судових дій	
2.12	Кримінальна психологія. Особа злочинця. Класифікація злочинних типів. Психологія організованої злочинності.	6
2.13	Кримінально-виконавча (пенітенціарна) психологія	6
	Разом	108

6. Індивідуальні завдання

Навчальним планом індивідуальні завдання не передбачені

7. Методи навчання

При викладанні та опануванні студентами навчальної дисципліни «Юридична психологія» використовуються наступні методи навчання:

- словесні (розповідь, пояснення, лекція, бесіда);
- наочні (ілюстрація);
- практичні (вирішення практичних завдань, кейсів).

Крім того, за рівнем самостійної розумової діяльності застосовуються методи:

- проблемного викладу;
- частково-пошуковий метод;
- дослідницький метод.

Лекція – основний вид навчальних занять, призначених для викладення теоретичного матеріалу. Лекції є елементом курсу лекцій, що охоплює основний теоретичний матеріал навчальної дисципліни «Юридична психологія». Всі лекції є інформаційними (тематичними).

Організація та проведення лекцій з дисципліни може проводитися у офлайн або онлайн режимі. При цьому може застосовуватись як безпосереднє викладення лектором навчального матеріалу в режимі реального часу, так і комбінована форма спілкування з лектора аудиторією, яка включає ознайомлення студентами з навчальним контентом (відеозаписом окремих навчальних питань, розміщеним на платформі *Youtube* або викладених лектором в режимі відеоконференції *ZOOM* та подальше обговорення матеріалу студентами з викладачем (лектором) в режимі реального часу (у т.ч. із застосуванням платформи для відеоконференцій *ZOOM*). Здійснюється супровід навчального контенту навчальними презентаційними матеріалами та питаннями для самоперевірки із використанням веб-сервісу *Google Classroom*.

Практичне заняття – вид групового навчального заняття, на якому студенти під керівництвом викладача закріплюють теоретичні положення навчальної дисципліни і набувають вмінь та навичок їх практичного застосування шляхом індивідуального виконання визначених викладачем завдань (казусів).

Практичні заняття проводяться синхронно, зі всіма студентами групи.

Організація та проведення практичних занять з дисципліни може проводитись або у онлайн режимі із використанням веб-сервісу *Google Classroom*, *Moodle*, та платформи для відеоконференцій (*ZOOM*, *GoogleMeet*) або в аудиторії.

Практичні заняття з кримінального права є активною формою опанування навчального матеріалу, яка дає можливість набути навичок практичного застосування положень кримінального законодавства до конкретних життєвих ситуацій, закріпити теоретичні знання з предмету. Під час цих занять студентами під контролем викладача обговорюються заздалегідь підготовлені рішення завдань, здійснюється розв'язання контрольних завдань, їх перевірка та оцінювання.

Як правило, на одне практичне заняття виносяться три завдання за однією навчальною темою.

Рішення кожного завдання повинне бути виконане у письмовій формі. Вирішувати письмові завдання слід у вигляді окремого кейсу. У рішенні обов'язково має бути умовно виділено установчо-описову (виклад вихідних даних та задач, котрі мають бути вирішені), мотивувальну (мотивування рішення, його детальна аргументація з обов'язковим посиланням на відповідні норми чинного кримінального законодавства) та резолютивну (остаточне формулювання висновків) частини;

Починаючи відповідь по вирішеному кейсу студент повинен самостійно викласти його умову (фабулу казусу). Вміння викласти фабулу казусу (описова частина рішення) свідчить про засвоєння його суті та самостійність роботи над завданням.

Викладач оцінює повноту й обґрунтованість рішень, складених студентами, їх активність у дискусії, рівень знань та уміння формулювати й відстоювати свою позицію тощо. Отримані оцінки враховуються при виставленні підсумкової оцінки з даної навчальної дисципліни.

Семінарське заняття – вид навчального заняття, на якому викладач організує дискусію з попередньо визначених проблем (як правило, в межах плану заняття). На кожному семінарському занятті викладач оцінює підготовлені студентами виступи, активність в дискусії, вміння формулювати та відстоювати свою позицію та ін.

Організація та проведення семінарських занять з дисципліни може проводитись або у онлайн режимі із використанням веб-сервісу *Google Classroom* та платформи для відеоконференцій *ZOOM*, або в аудиторії.

Рекомендується певний порядок підготовки до семінарського заняття: ознайомитися з питаннями, які заплановано розглянути на даному занятті; звернутися до конспекту лекцій, вказівок лектора щодо особливостей вивчення теми; опрацювати основні положення кримінального законодавства, які стосуються теми, рекомендовану для вивчення літературу, законспектувати окремі положення, що стосуються питань теми; засвоїти поняття, які є основними (опорними) для цієї теми; продумати кожне питання, яке виносяться на обговорення, план відповіді.

Колоквіум – вид навчальної роботи, що передбачає з'ясування рівня засвоєння студентами знань, оволодіння вміннями й навичками з окремої теми чи розділу. На колоквіумі науково-педагогічний працівник опитує групу студентів (орієнтуючись на ключові слова теми) і в процесі співбесіди з'ясовує рівень засвоєння матеріалу.

Організація та проведення практичних занять з дисципліни колоквіум може проводитись або у онлайн режимі із використанням веб-сервісу *Google Classroom* та платформи для відеоконференцій *ZOOM*, або в аудиторії.

Консультація – форма навчального заняття, при якій студент отримує від науково-педагогічного працівника відповіді на конкретні питання або пояснення окремих теоретичних положень чи їх практичного використання. Окрім того, під час консультацій студенти відпрацьовують аудиторні заняття, на яких вони були відсутні.

Консультація є формою індивідуального (асинхронного) спілкування студента й викладача.

Організація та проведення консультацій з дисципліни може проводитись або у онлайн режимі із використанням веб-сервісу *Google Classroom* та платформи для відеоконференцій *ZOOM*, або, за можливості, в аудиторії.

Самостійна робота студентів, письмові завдання

Самостійна робота студента є основним засобом засвоєння навчального матеріалу у вільний від аудиторних занять час. Самостійна робота студента включає: опрацювання навчального матеріалу, виконання індивідуальних завдань, науково-дослідну роботу.

Самостійна робота забезпечується системою навчально-методичних засобів, передбачених для вивчення конкретної навчальної дисципліни (підручник, навчальні та методичні посібники, конспект лекцій, робочі зошити, рекомендована відповідна наукова та фахова монографічна і періодична література).

Навчальний матеріал з дисципліни, передбачений для засвоєння студентом у процесі самостійної позааудиторної роботи, виноситься на підсумковий контроль разом з навчальним матеріалом, що вивчався при проведенні аудиторних навчальних занять.

8. Методи контролю

Методи контролю – це способи діагностичної діяльності, які дозволяють здійснювати зворотний зв'язок у процесі навчання з метою отримання даних про успішність навчання, ефективність навчального процесу.

Контрольні заходи визначають відповідність рівня набутих студентами знань, умінь та навичок вимогам нормативних документів щодо вищої освіти.

Самоконтроль призначений для самооцінки здобувачами вищої освіти якості засвоєння навчального матеріалу навчальної дисципліни (розділу, теми). З цією метою в навчальних посібниках для кожної теми (розділу), а також у методичних розробках для семінарських занять передбачаються питання для самоконтролю.

Поточний контроль проводиться на всіх видах аудиторних або дистанційних занять протягом семестру. Поточний контроль може проводитися у формі усного опитування або письмового контролю на практичних, семінарських заняттях, лекціях, у формі колоквиуму, виступів студентів при обговоренні питань на семінарських заняттях, у формі комп'ютерного тестування тощо. Конкретні форми проведення поточного контролю та критерії оцінки рівня знань визначаються програмою навчальної дисципліни. Результати оцінювання роботи студентів мають бути доведені до відома студентів своєчасно. Формою поточного контролю є ректорські контрольні роботи. Результати оцінювання ректорських контрольних робіт можуть зараховуватися як результати виконання контрольної роботи, передбаченої навчальним планом.

Підсумковий семестровий контроль з навчальної дисципліни є обов'язковою формою оцінювання результатів навчання студента. Він проводиться в терміни, встановлені графіком навчального процесу, та в обсязі навчального матеріалу, визначеного програмою навчальної дисципліни. Семестровий контроль проводиться у формі заліку з конкретної навчальної дисципліни. Студента допускають до семестрового контролю за умови виконання ним усіх видів робіт, передбачених навчальним планом на семестр з цієї дисципліни.

Семестровий залік – дворівнева шкала оцінювання підсумкового контролю, що полягає в оцінюванні засвоєння студентами лекційного матеріалу, а також виконаних ними певних робіт на семінарських заняттях. Семестровий залік не передбачає обов'язкової присутності студентів за умови виконання ними всіх видів робіт, передбачених навчальним планом за семестр.

Максимальна сума балів, яку може набрати студент при складанні заліку з навчальної дисципліни, складає 40.

Оцінка підсумкового контролю виставляється за національною шкалою як сума балів, набраних здобувачем вищої освіти протягом семестру при виконанні контрольних заходів, передбачених програмою навчальної дисципліни (практики) та балів, набраних при складанні семестрового заліку.

Максимальна сума балів, які може набрати студент при вивченні навчальної дисципліни складає 100.

Питання до заліку:

1. Предмет юридичної психології
2. Завдання юридичної психології
3. Система юридичної психології
4. Місце юридичної психології в системі наук. Зв'язок юридичної психології з суміжними дисциплінами
5. Передумови застосування психологічних знань у судочинстві
6. Розвиток та стан юридичної психології
7. Методи юридичної психології

8. Природний та лабораторний експеримент як метод юридичної психології
9. Тестування як метод юридичної психології
10. Спостереження як метод юридичної психології
11. Метод незалежних характеристик
12. Біографічний метод
13. Метод бесіди. Метод анкетування та інтерв'ювання
14. Поняття та структура діяльності. Вміння та навички
15. Поняття волі і вольові дії.
16. Етапи формування складного вольового акту
17. Поведінка людини в конфліктних емоційних ситуаціях. Психічні стани особистості.
18. Емоції і почуття: поняття та види.
19. Поняття про особистість. Співвідношення соціального і біологічного в особистості.
20. Фізіологічні основи темпераменту та його поняття. Теорії темпераменту
21. Типи темпераменту і його властивості
22. Характер особистості. Акцентуації характеру
23. Характер як вираження індивідуальної своєрідності особистості. Структура характеру
24. Закономірності формування здібностей
25. Особливі умови процесуальної діяльності як професії.
26. Психологічна характеристика процесуальної діяльності. Детальна правова регламентація
27. Психологічна характеристика процесуальної діяльності. Наявність владних повноважень
28. Психологічна характеристика процесуальної діяльності. Дефіцит часу
29. Психологічна характеристика процесуальної діяльності. Комунікабельність
30. Психологічна характеристика процесуальної діяльності. Чисельність розумових завдань.
31. Психологічна характеристика процесуальної діяльності. Наявність негативних емоцій
32. Професійні якості і психологія осіб, які здійснюють кримінальне провадження
33. Поняття професіографії, сутність та зміст професіограми. Професіограма слідчого
34. Поняття професійної деформації та шляхи її подолання
35. Роль моделей у кримінальному процесуальному пізнанні
36. Рефлексивне мислення і управління
37. Інтуїція і логічні процеси в слідчому та судовому мисленні
38. Внутрішнє переконання як необхідний елемент оцінки доказів
39. Психологія планування й організації процесуальної діяльності
40. Пізнавальна діяльність слідчого (судді)
41. Конструктивна діяльність слідчого (судді)
42. Комунікативна діяльність слідчого (судді).
43. Посвідчувальна діяльність слідчого (судді)
44. Психологічні особливості особи слідчого
45. Психологія підозрюваного (обвинуваченого). Захисна домінанта
46. Психологія потерпілого. Провокуюча поведінка, види віктимності
47. Психологія свідка
48. Місце події як джерело пізнавальної інформації
49. Вирішення розумових завдань при проведенні огляду місця події
50. Взаємозв'язок особи злочинця і відображень місця злочину
51. Роль психології в діагностиці особи допитуваного
52. Психологічний контакт: поняття та шляхи встановлення
53. Актуалізація забутого при допиті: тактико-психологічні прийоми

54. Викриття неправди в показаннях: тактико-психологічні прийоми
55. Сприйняття як перша стадія формування показань
56. Помилки сприйняття
57. Запам'ятовування як стадія формування показань. Пам'ять та її види
58. Асоціативні зв'язки та їх роль у формуванні показань. Види асоціацій
59. Мимовільне запам'ятовування. Явище ремінісценції.
60. Відтворення як стадія формування показань.
61. Психологія неповнолітніх
62. Психологічні особливості допиту неповнолітніх
63. Психологія одночасного допиту двох чи більше вже допитаних учасників кримінального провадження
64. Психологія пред'явлення для впізнання. Форми сприйняття та узнавання: симультанна і сукцесивна
65. Ідентифікаційна сутність впізнання за слідами пам'яті
66. Психологічні закономірності процесу впізнання. Оцінка результатів
67. Психологічні основи слідчого експерименту
68. Психологічні основи перевірки показань на місці
69. Психологічні основи обшуку. Психологія приховування
70. Довільні і мимовільні реакції на подразники
71. Сутність та функціональне призначення «словесної розвідки»
72. Рефлексивне управління під час обшуку
73. Психологічні основи виявлення. Розшукові версії
74. Поняття і компетенція судово-психологічної експертизи
75. Встановлення стану фізіологічного афекту – важливий напрямок судово-психологічної експертизи
76. Посмертні судово-психологічні експертизи
77. Методи судово-психологічної експертизи
78. Організація проведення судово-психологічної експертизи
79. Психологія судді
80. Психологічні особливості судового процесу
81. Психологія прийняття рішення судом
82. Психологія особи обвинуваченого
83. Психологічні основи судового допиту
84. Психологія перехресного допиту
85. Психологія огляду на місці
86. Предмет і завдання кримінальної психології
87. Психологічна структура злочину
88. Психологічні наслідки злочину
89. Поняття особи злочинця в психології
90. Психологічна структура особи злочинця
91. Класифікація злочинних типів
92. Психологія насильницького типу злочинця. Психологія агресії
93. Психологія особи вбивці
94. Психологія особи хулігана
95. Психологія корисливого типу злочинця
96. Сутність та предмет пенітенціарної психології
97. Методи впливу на особу засудженого в установах виконання покарання
98. Колективи засуджених та їх психологічна характеристика
99. Мікроколективи засуджених в місцях позбавлення волі
100. Вплив соціальної ізоляції на особу
101. Психологія тюремного побуту
102. Психологічні основи ресоціалізації засуджених

Теми для презентації:

1. Предмет дослідження кримінально-виконавчої психології.
2. Основні методи кримінально-виконавчої психології.
3. Особливості колективу засуджених.
4. Закономірності формування колективів засуджених.
5. Періоди перевиховання осіб з антисоціальною настановою.
6. Психологічні аспекти дослідження особи злочинця.
7. Психологічний зміст мотиву злочину та його різновидів.
8. Психологічні характеристики злочинних типів осіб: вбивці, злодія, шахрая, вимагача, терориста.
9. Різновиди конфліктів у злочинних угрупованнях, підстави їх виникнення та засоби вирішення.
10. Специфіка злочинних угруповань загальнокримінальної та економічної спрямованості.
11. Методи змагальності, що застосовуються у ході судового слідства.
12. Специфіка судового допиту учасників злочинних формувань.
13. Механізм застосування перехресного допиту у судовому слідстві.
14. Пізнавальна діяльність у ході судового слідства.
15. Сучасний стан і перспективи розвитку судово-психологічної експертизи.
16. Відмінні ознаки судово-психологічної і судово-психіатричної експертиз.
17. Експертна комісія з проведення судово-психологічної експертизи.
18. Ознаки, що характеризує психологію обшукуваного і обшукуючого.
19. Основні елементи механізму приховування і виявлення об'єкта пошуку.
20. Роль рефлексивного мислення і управління в психології виявлення.
21. Сутність тактичного прийому "словесна розвідка".
22. Основні елементи схеми упізнання.
23. Тактичні прийоми допиту, які спрямовані на актуалізацію сприйнятої інформації щодо прикмет зовнішності злочинця.
24. Розумові завдання, що вирішує слідчий під час пошуково-пізнавальної діяльності на місці події.
25. Специфіка допиту потерпілого з елементами віктимної поведінки.
26. Ознаки, що характеризують показання неповнолітніх.
27. Психологічний контакт та етапи його встановлення.
28. Вплив захисної домінанти на вибір поведінки обвинувачуваного.
30. Форми, джерела та стадії судово-слідчого пізнання.
31. Особливості судово-слідчого мислення. Коло розумових завдань, що вирішують слідчий, суддя.
32. Роль моделей у пізнанні злочину. Характеристика ідеальних, реальних, статичних, динамічних, простих і складних моделей.
33. Поняття професійної інтуїції. Співвідношення логічного й інтуїтивного в судово-слідчому мисленні.
34. Відмінності впливу сугестії та конформності на формування думки слідчого (судді).

Критерії оцінювання презентацій:

- Ступінь досягнення мети.
- Зрозумілість і точність викладення авторської позиції.
- Індивідуальність (авторство, неповторність).
- Аргументованість (переконливість) позиції.
- Володіння нормативною, навчальною та науково-монографічною базою.

Оцінка за презентацію – 0-30 балів.

9. Схема нарахування балів

Приклад для підсумкового семестрового контролю при проведенні семестрового заліку.

Поточний контроль (денна та заочна форми навчання)																		Разом	Залік	Сума
Розділ 1						Розділ 2														
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	T12	T13	T14	T15	T16	T17	T18	60	40	100
4	4	4	4	4	4	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3			

Заочна форма навчання

Загальна кількість балів – 100.

Кількість балів за екзамен – 40.

Кількість балів протягом семестру - 60:

Кількість балів за відповідь на семінарському занятті – 15:

Поточний контроль, контрольна робота				Іспит	Сума		
Розділ 1		Розділ 2				Контрольна робота (презентація для заочної форми навчання)	Разом
T1		T2		30	60	40	100
30							

Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів

Упродовж навчального року успішність студента визначається шляхом оцінювання засвоєння ним матеріалу окремо за кожен розділ. Наприкінці семестру викладачем проводиться підсумкове оцінювання академічної успішності студента. Оцінка виставляється як сума балів, отриманих студентом за різними видами навчальної діяльності (участь у семінарах – до 4 балів за участь у всіх семінарах, виконання практичних завдань – до 4 балів за повне та вірне виконання разом із доповненням, підготовка рефератів – до 5 балів, аналітичних оглядів та інших письмових робіт – до 3 балів, поточних контрольних робіт – до

10 балів), а також за результатами підсумкового контролю (іспиту, який складається під час зимової сесії – 40 балів).

Семінарське заняття – вид навчального заняття (може проводитись у дистанційній формі), на якому викладач організує дискусію з попередньо визначених проблем (як правило, в межах плану заняття). На кожному семінарському занятті викладач оцінює підготовлені студентами виступи, активність в дискусії, вміння формулювати та відстоювати свою позицію та ін.

Рекомендується певний порядок підготовки до семінарського заняття: ознайомитися з питаннями, які заплановано розглянути на даному занятті; звернутися до конспекту лекцій, вказівок лектора щодо особливостей вивчення теми; опрацювати рекомендовану для вивчення літературу, законспектувати окремі положення, що стосуються питань теми; засвоїти поняття, які є основними (опорними) для цієї теми; продумати кожне питання, яке виноситься на обговорення, план відповіді.

Підсумкова оцінка знань студентів з дисципліни «Юридична психологія» виставляється з урахуванням таких критеріїв.

Оцінка «відмінно» (90-100 балів) заслуговує студент, який міцно засвоїв теоретичний матеріал, глибоко і всебічно знає зміст навчальної дисципліни, основні положення наукових першоджерел та рекомендованої літератури, логічно мислить і будує відповідь, вільно використовує набуті теоретичні знання при аналізі практичного матеріалу, висловлює своє ставлення до тих чи інших проблем, демонструє високий рівень засвоєння практичних навичок.

Оцінки «добре» (70-89 балів) заслуговує студент, який твердо засвоїв теоретичний матеріал, володіє основними аспектами з першоджерел та рекомендованої літератури, аргументовано викладає його; має практичні навички, висловлює свої міркування з приводу тих чи інших проблем, але припускається певних неточностей і похибок у логіці викладу теоретичного змісту або при аналізі практичного.

Оцінки «задовільно» (50-69 балів) заслуговує студент, який в основному опанував теоретичними знаннями навчальної дисципліни, орієнтується в першоджерелах та рекомендованій літературі, але непереконливо відповідає, плутає поняття, додаткові питання викликають невпевненість або відсутність стабільних знань; відповідаючи на запитання практичного характеру, виявляє неточності у знаннях, не вміє оцінювати факти та явища, пов'язувати їх із майбутньою діяльністю.

Оцінка «незадовільно» (1-49 балів) виставляється студенту, який не опанував навчальний матеріал дисципліни, не знає наукових фактів, визначень, майже не орієнтується в першоджерелах та рекомендованій літературі; відсутнє наукове мислення, практичні навички не сформовані.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види початкової діяльності протягом семестру	Чотирирівнева шкала оцінювання
1-49	незадовільно
50-69	задовільно
70-89	добре
90-100	відмінно

10. Рекомендована література

Основна:

1. Бочелюк В. Й. Юридична психологія : навч. посібн. К. : Центр учбової літератури, 2010. 336 с.
2. Гуменюк Л.Й. Психологія професійної діяльності працівників органів внутрішніх справ : навч. посіб. для курсантів та студ. вищ. навч. закл. системи МВС. Львів. держ. ун-т внутр. справ. Л. : ЛьвДУВС, 2011. 647 с.
3. Кудерміна О. І. Психологія особи як суб'єкта правоохоронної діяльності : моногр. Чернівці : Наші книги, 2013. 415 с.
4. Мартинюк І. А. Юридична психологія : метод. посіб. для студентів денної форми навчання напряму підготовки «Право». К. : НУБІПУ, 2011. 39 с.
5. Медведєв В.С. Кримінальна психологія: Підручник. К.: Атіка, 2004. 368 с.
6. Мороз Л.І. Професійно-психологічний тренінг : підручн. К. : Паливода А.В., 2011. 252 с.
7. Яхно Т. П. Конфліктологія та теорія переговорів: навч. посіб. К.: ЦУЛ, 2012. 168 с.

Додаткова:

1. Александров Д.О. Становлення особистості працівника органів внутрішніх справ: монографія. К.: Вадекс, 2014. 307 с.
2. Балабанова Л.М. Кондратова А.В. Формування правосвідомості в процесі професійного становлення особистості. Право і безпека, 2010. № 1 (33). С. 179-185.
3. Бишевец О. В. Тактико-психологічні засади пред'явлення для впізнання. Форум права, 2015. № 1. С. 24–31.
4. Бочелюк В. В. Підготовка майбутнього психолога до запобігання віктимній поведінці дівчат-підлітків: автореферат... канд. психол. наук, спец.: 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія. Х. : Харківський нац. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди, 2014. 20 с.
5. Ващенко І. В. Кляп М.І. Конфліктологія та теорія переговорів: навч. посіб. К. : Знання, 2013. 407 с.
6. Галустян О.А. Юридико-психологічна характеристика нейтралізації слідчим негативного психологічного впливу з боку допитуваних: автореферат... канд. юрид. наук, спец.: 19.00.06 – юридична психологія. К. : Нац. академія внутрішніх справ, 2013. 20 с.
7. Головкін Б. М. Віктимність як основна категорія віктимології. Журнал східноєвропейського права, 2015. № 20. С. 6-13.
8. Дуб В. Г. Ціннісні орієнтації як детермінанта соціалізації особистості. Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О. Сухомлинського : збірник наукових праць. Серія «Психологічні науки» Т. 2. Вип. 8. Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2012. С. 99-104.
9. Дуда С. Окремі аспекти застосування психологічних знань під час проведення допиту в судовому розгляді кримінальної справи. Підприємництво, господарство і право, 2011. № 1. С. 121-125.
10. Єлігулашвілі М. Пономарьов С. Організація навчання з питань дискримінації : Практичний посібник. К., 2015. 136 с.
11. Кочура О. О. Правове регулювання участі педагога або психолога, а за необхідністю – лікаря при проведенні слідчих (розшукових) дій за участю неповнолітнього потерпілого. Журнал східноєвропейського права. 2015. № 13. С. 77-82.
12. Міщик Т. О. Особливості віктимної поведінки неповнолітніх з неблагополучних сімей . Право і безпека, 2015. № 3. С. 142-146.
13. Ніколаєнко С., Ніколаєнко О. Аналіз взаємозв'язку адаптації з психічними станами людини. Світогляд-Філософія-Релігія, 2012. Вип. 3. С. 83-92.
14. Панчук Н. П. Ціннісні орієнтації як основа вибору життєвих цілей у процесі професіоналізації. Проблеми сучасної психології: збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г.С.Костюка НАПН України / за ред. С.Д. Максименка, Л.А. Онуфрієвої. Вип. 14. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2011. С. 603-610.

15. Петьков В. А. Психологічні особливості засуджених в умовах позбавлення волі: автореферат... канд. психол. наук, спец.: 19.00.01 – загальна психологія, історія психології. Одеса : Одеський нац. ун-т ім. І.І. Мечникова, 2014. 20 с.
16. Цимбалюк, В. І. Роль судово-психіатричної експертизи в питанні оцінки психічного стану особи. Часопис Київського університету права. 2014. No 4. С. 245-248.
17. Черкашин А.І. Зарубіжний досвід виховання особистості працівника правоохоронних органів. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі, 2011. Випуск 14. С. 246-253. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/pfto/2011_14/files/P1411_39.pdf.
18. Костицький М. В. Про психологічне пізнання в юридичній теорії і практиці. Юридична психологія і педагогіка, 2011. No1(9) С. 4-19.
19. Кравченко І. Ф. Психолого-професійна підготовка майбутніх слідчих (професіографічний аспект). Юридичний вісник Причорномор'я, 2011. No 1(1). С. 192-200.
20. Ніколаєнко С.О. Особливості психологічної допомоги учасникам військових дій при посттравматичному стресовому розладі. Світогляд-Філософія- Релігія. Суми : ДВНЗ "УАБС НБУ", 2014. Вип. 7. С. 51-62.
21. Шевченко Л. О., Романчик Т.С. Гендерні особливості ціннісних орієнтацій правоохоронців. Право і безпека. 2011. No 1 (33). С. 197-201. URL: http://archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/pib/2010_1/PB-1/PB-1_43.pdf.
22. Шевченко Л. О. Психологічні складові професійної самореалізації жінок-правоохоронців. Актуальні проблеми сучасної психології та педагогіки вищих навчальних закладів МВС України : матеріали «круглого столу» (м. Харків, 11 листопада 2011 р.). МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. Х.: ХНУВС, 2011. С. 368-371.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. URL:http://www.psychol-ok.ru/lib/popular_psychology.html.
2. Закон України «Про Національну поліцію» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, No 40-41, ст.379). URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/580-19/page>.
3. Наказ МВС України «Про організацію діяльності органів досудового розслідування Міністерства внутрішніх справ України». URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1769-12>.
4. Наказ МВС України «Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України» затверджене від 26.01.2016 No 50. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0260-16/paran10#n10>.